

MESTNA OBČINA CELJE
MLADI ZA CELJE

RAZISKOVALNA NALOGA

ŽIVLJENJE Z DISLEKSIJO V ŠOLI

(študija primera)

Avtor: Gašper Stupan, 9. a

Mentorica: Jasmina Oblak

Rimske Toplice, marec 2016

Osnovna šola Antona Aškerc
Aškerčeva c. 1
3272 Rimske Toplice

Raziskovalna naloga

ŽIVLJENJE Z DISLEKSIJO V ŠOLI (študija primera)

Avtor: Gašper STUPAN, 9. a

Mentorica: Jasmina OBLAK

Rimske Toplice, marec 2016

Zahvala

Za strokovno pomoč pri pripravi raziskovalne naloge se iskreno zahvaljujem mentorici prof. Jasmini Oblak. Prav tako se zahvaljujem šolski psihologinji, gospe Veroniki Kovačič ter prof. Karmen Brečko za pomoč pri prevodu povzetka in prof. Karmen Ulaga pri lektoriranju naloge.

POVZETEK

Ljudje imamo dve možganski polovici – levo, kjer so centri za branje, pisanje, govor, usmerjeno pozornost, računanje ..., in desno, kjer so centri za domišljijo, estetiko, glasno, prostorsko zaznavanje, ples ... Večina ljudi ima prevladujočo levo možgansko polovico, čemur je naklonjen tudi šolski sistem, saj poteka pridobivanje znanja večinoma preko branja in pisanja. Pri osebah z disleksijo pa je prevladujoča desna možganska polovica, zato se slednji srečujejo s težavami, kadar poteka pridobivanje znanja preko branja in pisanja. Zavedati se moramo, da se otroci z disleksijo učijo na drugačne načine kot drugi, zato je za njihov razvoj pomembno, da jim dovolimo, da se učijo na svoj način, razvijajo svoja močna področja, s katerimi kompenzirajo in obvladujejo primanjkljaje.

Dislektičen otrok v času šolanja potrebuje podporo staršev, učiteljev in prijateljev, ki ga bodo razumeli in spodbujali.

V raziskovalnem delu sem predstavil značilnosti disleksije in načine dela z otroki v osnovni šoli. Na kratko sem opisal potek in ugotavljanje disleksije, področja s težavami ter pomoč, prilagoditve in strategije, ki jih učencu lahko nudimo v šoli in doma.

V empiričnem delu predstavljam svojega brata Aljaža, učenca dislektika in njegov pogled na šolo in vsakdanje stvari ter intervju s starši ter njihovo doživljanje sveta disleksije. Strinjam se z Davis-om, ki pravi, da je potrebno gledati na disleksijo kot na dar – obliko nadarjenosti ter inteligentnosti, ki ne traja vse življenje in si zasluži, da jo spoštljivo obravnavamo.

Ključne besede: učenci s posebnimi potrebami, disleksija, šola, učitelj, starši

ABSTRACT

Our brain is formed by two hemispheres – the left hemisphere is responsible for reading, writing, speech, attention, maths... and the right hemisphere is responsible for imagination, aesthetics, music, spatial perception, dancing... The left side of the brain is dominant over the right in most humans, and the school system is keen to it, as most of the learning proceeds through reading and writing. However, people with dyslexia have the dominant right side of the brain. Therefore problems occur when acquiring knowledge through reading and writing. We have to be aware of the fact that children with dyslexia have different learning aspects as others. It is essential for their development to allow them to acquire knowledge on their own way, to develop their strong skills to control and compensate for deficits.

A dyslexic child needs parents, teachers and friends' support, encouragement and understanding during schooling.

In research part of the paper there are introduced features of dyslexia and approaches of working with children in primary school. There is depicted the course and findings of dyslexia, problems areas and help, adjustments and strategies that can be given to the pupil at school and at home.

In empirical part of the paper I introduced my brother Aljaž, a pupil with dyslexia, his home, everyday life and an interview with his parents and their experience with dyslexia world. I agree with Davis who says that dyslexia is a gift – a kind of talent and intelligence which is not life-long and it deserves to be treated respectfully.

Key words: pupils with special needs, dyslexia, school, teachers, parents

KAZALO

KAZALO	6
KAZALO SLIK.....	6
1 UVOD.....	7
1.1 Hipoteze.....	8
2. TEORETIČNI DEL.....	8
2.1 Definicija disleksije	8
2.2 Zakaj pride do disleksije	11
2.2 Znaki in simptomi disleksije	13
2.3 Pomoč osebam z disleksijo	17
2.4 Usmerjanje.....	22
2.5 Vloga staršev, šole ter učitelja	25
3 PRAKTIČNI DEL.....	27
3.1 Predstavitev učenca	27
3.2 Intervju z Aljažem.....	28
3.3 Intervju s starši.....	32
4. SKLEP.....	34
5 ZAKLJUČEK.....	35
6 VIRI IN LITERATURA	36

KAZALO SLIK

Slika 1 Aljaž med treningom	30
Slika 2 Primer slike z upoštevanjem določil odločbe	32
Slika 3 Primer pisave OpenDyslexic	22

1 UVOD

Skoraj ni razreda v osnovni šoli, v katerem ne bi sedel učenec ali učenka, ki zaradi različnih primanjkljajev na posameznem področju ali več področjih potrebuje pomoč. Otroci z disleksijo so le eni izmed njih. Izstopajo predvsem na področju branja in pisanja. Največji problem pri odkrivanju disleksije je pozna diagnoza, saj so ti učenci pravilno usmerjeni šele v višjih razredih osnovne šole. S črkami se otroci sistematično srečajo šele v prvem razredu in do takrat temu ne posvečamo preveč pozornosti. Tudi takrat, ko vidimo, da ima učenec oziroma otroka težave verjamemo, da je to le prehodno obdobje, ko znanje še ni dovolj utrjeno in bodo težave sčasoma in z veliko vaje izzvenele.

Raziskovana tema mi je osebno zelo blizu, saj imam mlajšega brata disleksika. Spomnim se, kako si ni zapomnil imena in oblike črke, kako je imel težave s povezovanjem glasov v besedo in njenim zapisom.

Ko je bil v tretjem razredu smo vedeli, da te težave niso posledice njegove lenobe ali nedela. Pričel se je postopek usmerjanja otroka s posebnimi potrebami, kjer so mu z različnimi testi ugotovili, da ima disleksijo. Doma so starši priskrbeli literaturo o disleksiji (med drugim knjigo PSI) in tudi sam sem večkrat segel po kakšni knjigi. Zanimalo me je, kaj je disleksija, kakšne so njene značilnosti in znaki, s katerimi jo lahko prepoznamo. Še najbolj pa me je zanimalo, kako lahko pomagamo bratu, mu olajšamo delo v šoli in skupaj prepoznamo prilagoditve, ki mu pomagajo. Disleksijo smo sprejeli v naš družinski krog. Večkrat se ji moramo prilagoditi vendar ji ne dovolimo, da bi narekovala način našega življenja.

To je tudi razlog, zakaj sem se letos odločil, da na to temo izdelam raziskovalno nalogo. V teoretičnem delu sem raziskoval značilnosti disleksije in podal nekatere definicije. Na kratko sem opisal način poteka ugotavljanja in usmerjanja učenca. Poseben poudarek namenjam težavam, ki jih imajo učenci pri pouku, še posebej ko gre za branje, zapis in razlago snovi. Zapisal sem tudi nekaj strategij, prilagoditev, ki jo učitelj učencu z disleksijo lahko ponudi.

V empiričnem delu s pomočjo intervjuja predstavim bratovo življenje z disleksijo v šoli ter mamin in očetov pogled na življenje z disleksijo.

Pri raziskovanju sem uporabljal naslednje metode:

- V sistemu Cobiss sem poiskal knjižne vire o disleksiji. Izposodil sem si jih v Knjižnici Laško in v Osrednji knjižnici Celje.
- Podatke sem iskal tudi preko spleta, na spletnih straneh društva BRAVO. Našel sem tudi nekaj diplomskih nalog na temo disleksije.
- V šoli sem za pomoč prosil šolsko psihologinjo, ki mi je prijazno razložila potek usmerjanja učenca s specifičnimi učnimi težavami.
- Doma sem intervjuval svojega brata in starše.

1.1 Hipoteze

Ob prebiranju številne literature sem zastavil naslednje hipoteze:

1. Disleksija je na šolah še vedno deležna premalo pozornosti.
2. Šola in učitelji spoštujejo odločbe disleksikov in se jim poskušajo čim bolj prilagoditi.
3. Dislektiki so zaradi drugačnega načina razmišljanja bolj inovativni.
4. Številni učenci z diagnozo disleksija lahko blestijo na ostalih področjih.

2. TEORETIČNI DEL

2.1 Definicija disleksije

Izraz disleksija je bil prvič uporabljen leta 1896, ko je britanski zdravnik Pringle Morgan v enem izmed britanskih medicinskih časnikov opisal primer 14-letnega dečka Percyja, inteligentnega, bistrega otroka, ki se nikakor ni mogel naučiti brati, poleg tega je imel tudi nekaj težav s črkovanjem.

V preteklih letih se je uporabljal izraz »legastenija«, ki ga je leta 1916 uvedel madžarski psihiater Ranschburg in ga označil kot sindrom motenosti v branju in pisanju. V Sloveniji se je v zadnjem obdobju uveljavil pojem disleksija, čeprav se še uporablja tudi stari izraz.

Izraz disleksija pomeni težavo (grška predpona – dis) z besedami ali jezikom (leksis). Težava tako ne zajema le samega branja, temveč vključuje tudi druge jezikovne vidike (Raduly-Zorgo, 2010).

Pri disleksiji gre za skupek simptomov, zato se lahko motnjam branja in pisanja pridruži še pomanjkanje pozornosti, težave pri delu s simboli, slaba jezikovna razvitost, slabo pomnjenje

zaporedij, dezorientacija, slabša motorika, motnje v doživljanju časa in prostora ... (Davis in Braun 1994, 9).

Disleksija je pojem, ki opisuje specifične učne težave pri branju in pisanju. V literaturi lahko zasledimo različna poimenovanja tovrstnih težav: motnja pri branju in pisanju, motnja pri učenju branja in pisanja. Danes obstaja več definicij disleksije, ki se razlikujejo glede na vidike, ki jih želijo avtorji posebej poudariti, ter glede na namen oz. uporabnike, ki jim je besedilo namenjeno (Kavkler idr., 2010).

Evropska zveza za disleksijo jo definira takole: »Disleksija je različnost, ki otežuje usvajanje in rabo veščin branja, pravopisa in pisanja.« Ta različnost je nevrološkega izvora, spremljajo pa jo kognitivne težave, ki lahko vplivajo tudi na organizacijske veščine, sposobnost računanja ter druge spoznavne in čustvene sposobnosti. Disleksijo lahko povzroči kombinacija težav na področju fonološkega procesiranja, delovnega pomnjenja, hitrega poimenovanja, operiranja z zaporedji ter težav pri doseganju avtomatizacije osnovnih veščin. Raziskovalci priznavajo, da obstajajo številni možni vzroki disleksije vključno z dednimi dejavniki. Disleksija pa ni odvisna od posameznikove ravni inteligentnosti, vlaganja truda in socialno-ekonomskega položaja (Raduly-Zorgo, 2010).

Britanska zveza za disleksijo navaja, da je disleksija »specifična učna težava, ki predvsem prizadene razvoj pismenosti ter veščin, povezanih z jezikom«. Verjetno je prisotna že ob rojstvu in vpliva na posameznika vse življenje. Označujejo jo težave na področju predelovanja glasov, hitrega poimenovanja, delovnega pomnjenja, hitrosti procesiranja in razvoja avtomatizacije veščin. Pri tej učni težavi so običajne metode poučevanja neučinkovite, vendar lahko s specifičnimi oblikami obravnave oziroma ukrepi, ki vključujejo tudi uporabo informacijske tehnologije, svetovanja, podporo staršev, učiteljev in pedagogov ublažimo neugodne učinke prisotnih težav (Raduly-Zorgo 2010). Ta definicija poudarja edinstvenost vsakega posameznika in nujnost drugačne, individualne obravnave (Reid, 2002).

Lyon, Shaywitz in S.E. Shaywitz (2003) disleksijo definirajo kot nevrološko pogojeno specifično učno težavo. Označujejo jo s težavami natančnega in/ali tekočega prepoznavanja besed ter s slabimi sposobnostmi črkovanja in dekodiranja. Te težave so običajno rezultat primanjkljajev v fonološki komponenti jezika, ki so pogosto nepričakovani glede na ostale kognitivne sposobnosti in ustrezno poučevanje v razredu. Sekundarno se fonološke težave odražajo v slabem bralnem razumevanju in zmanjšanem številu bralnih izkušenj, kar ovira usvajanje obsežnega besednega zaklada in širitev splošne razgledanosti.

V slovenskem prostoru disleksijo opisujejo kot »težavo pri branju in pisanju (zamenjava in obračanje črk, težko branje, grdo pisanje, izpusti črk, težko zlogovanje, nerazumevanje prebranega ... Navajajo, da je »disleksija povzročena z drugačnim nevrofiziološkim stanjem, ker možgani delujejo drugače. Oseba z disleksijo ima bolj razvito in prednostno desno polovico možganov, kar ostane celo življenje« (Murn 2013).

Reid in Green (2012) trdita, da gre pri disleksiji za razlike v procesiranju, ki jih lahko doživljajo ljudje vseh starosti. Te razlike se kažejo v težavah na področju pismenosti ali na drugih kognitivnih področjih, kot so npr. spomin, hitrost procesiranja, upravljanje časa, koordinacija in orientacija. Pogoste so tudi vizualne ali fonološke težave ter razlike v sposobnostih na različnih področjih učenja.

Magajna (2008) uvršča disleksijo med specifične učne težave nevrološkega izvora, ki je prisotna pri do 10 % šolskih otrok po celem svetu. Meni, da je disleksija skupek različnih, medsebojno povezanih dejavnikov, ki so del posameznika in imajo vpliv nanj in na njegovo delovanje skozi celotno življenje. Kljub temu, da imajo osebe z disleksijo podobne težave in izkušnje, pa je vsak posameznik individuum zase in doživlja disleksijo na svojstven način.

Kljub številni literaturi in raznoraznim opisom na internetnih straneh, med ljudmi še vedno krožijo razni miti o disleksiji. V literaturi še vedno zasledimo različne izraze za te težave, zato je pojem pogostokrat slabo in nejasno razumljen, zaradi česar prihaja do zmede ter zamenjav z drugimi učnimi težavami in primanjkljaji.

Disleksija je še vedno razumljena kot bolezen, pomanjkanje pozornosti, pomanjkanje sposobnosti (duševna zaostalost), posledica pomanjkljivega učenja in lenobe ter pomanjkanja pozornosti in omejena le na tiste, ki zamenjujejo črke in številke. Laično mišljenje je, da je značilna le za otroke in da s starostjo izgine, oziroma izgine, če podaljšamo čas za učenje (Raduly-Zorgo, 2010).

Disleksija naj bi bila tudi posledica starševske vzgoje, kjer se otrokom ne bere, zato je edina prava rešitev ura glasnega branja vsak dan (Žagar, 2012, str. 30). Težave iz predšolskega obdobja bodo izginile do tretjega razreda oziroma jo otroci prerastejo sami od sebe. Če učenec slabo bere, ni preveč bister, zato se morajo otroci z disleksijo šolati v šoli s prilagojenim programom. Iz tega sledi, da nadarjen učenec ne more imeti disleksije in obratno (Kesič Dimić).

2.2 Zakaj pride do disleksije

Poznavanje vzrokov in njihovih medsebojnih vplivov nam pomaga pri razumevanju močnih in šibkih področij oseb z disleksijo in pri nujenju ustrezne pomoči in podpore (Raduly-Zorgo idr., 2010).

Čeprav ni enotne razlage o vzrokih za disleksijo, pa večina nevroloških raziskav kaže na drugačno fiziološko strukturo in delovanje možganov pri osebah z disleksijo. Pomembne so tudi razlike v delovanju možganov med branjem, saj je pri osebah z disleksijo, ki so usvojili veččino branja, vedno aktivirana le desna hemisfera (zaradi nezrelosti bralnega razvoja, kompenzacijskih mehanizmov ali okvare leve možganske hemisfere), medtem ko pride pri ostalih bralcih tekom odraščanja do redukcije desne hemisfere in tako do močnejše aktivacije levohemisferičnega sistema (Žagar, 2012).

Raziskave so pokazale, da je pri mnogih osebah z disleksijo delovanje desne možganske polovice bolj učinkovito. To pomeni, da so naloge desne hemisfere, kot so reševanje problemov, celostno mišljenje, vizualne in glasbene spretnosti, zanje lažje kot analitične in podobne naloge leve hemisfere, kamor sodijo branje, fonetično branje in postavljanje zaporedja (Reid, 2002).

Med vzroke avtorji uvrščajo biološke dejavnike, kognitivne procese, spretnost in vedenje ter vplive okolja.

Biološki dejavniki

Glede na način razvoja nevroloških razlik lahko govorimo o pridobljeni in razvojni disleksiji. O pridobljeni disleksiji govorimo, kadar se otrok rodi z možgansko poškodbo oziroma do tega pride pred porodom ali pa je posledica nesreče ali bolezni, s tem da je poškodba dovolj blaga, da povzroči zgolj specifične težave in ne splošnega slabšega delovanja osebe (Rief in Stern, 2010).

Pri razvojni disleksiji pa gre za verjetne genetske razloge, ko imajo manjše možganske disfunkcije vseživljenjski vpliv na posameznika. Razvojna disleksija je dedno pogojena, zato je verjetnost disleksije pri otrocih, ki imajo starša z omenjeno motnjo veliko večja. Hipotezo o dednosti disleksije potrjujejo študije dvojčkov, molekularno-genetične študije ter študije družinskih članov posameznikov z disleksijo. Prav tako so znanstveniki uspeli odkriti kar nekaj kromosomov, ki vplivajo na razvoj predelovanja informacij (Raduly-Zorgo, 2010, str. 31). Najnovejše znanstvene raziskave s prstom kažejo na kromosom številka 6, v katerem naj bi bili prisotni geni, ki vplivajo na pojav disleksije (Murn, 2013).

Pri dislektikih je dominantna desna polovica možganov. Leva hemisfera je specializirana za predelovanje verbalnih in numeričnih informacij (kategorizira in analizira informacije). Specializirana je za jezik, matematiko, logične operacije in predelovanje serij zaporednih informacij. Desna hemisfera je intuitivni, ustvarjalni, primarno neverbalni del naših možganov. Močnejša je pri prepoznavanju vzorcev, obrazov, prostorskih razmerij, neverbalnih znakov, zlogov ter intonacije jezika in pri vzporednem predelovanju različnih informacij (Raduly-Zorgo 2010: 32). Večina ljudi ima dominantno levo hemisfero. Če pri nekaterih procesih prevladuje desna hemisfera, to še ne pomeni primanjkljaja, ampak le to, da drugače obravnavajo in predelujejo informacije.

Kognitivni procesi

Dislektiki imajo motnje pozornosti, težave pri zaznavanju, koordinaciji in motorični spretnosti. Osebe z disleksijo imajo težave z vidnim in slušnim predelovanjem. To ne pomeni, da slabo vidijo, ampak, da vizualnih informacij ne morejo hitro predelati. Težave se pojavijo pri ohranjanju mentalne slike črk in besednih oblik ter pri predelovanju in osmišljanju glasov. Pri osebah z disleksijo lahko opazimo tudi motnje pri koordinaciji telesa, prostorski orientaciji, fini motoriki ter slušnemu zaznavanju. Torej so v obdobju otroštva pogosto nerodni, v odraslosti pa imajo težave pri koordinaciji roka – oko. Težave imajo tudi s spominom, tako kratkoročnim kot delovnim. Težje si zapomnijo pravilen vrstni red zaporednih elementov. Z lahkoto pa si zapomnijo vse, kar lahko dojemajo kot celoto. Lažje si zapomnijo vidne kot govorne informacije, obraze kot imena, števila in slike si zapomnijo bolje kot besede in besedilo. Mišljenje oziroma način razmišljanja se pri osebah z disleksijo razlikuje od oseb brez disleksije, saj dislektiki niso večji pri povezovanju informacij. Problema se lotijo s celostnim pregledom, pomembne stvari zaznajo zgolj s pomočjo svojih občutkov in tako v svojih glavah združijo ustrezne dele, zato običajno ne zmorejo razložiti samega postopka, s katerim so prišli do rezultata. Spet lahko zaznamo vpliv dominantnosti desne hemisfere, saj ta prikaže rešitev v obliki slike in ne predeluje podatkov na logičen način kot leva hemisfera (Raduly-Zorgo,2010: 37).

Spretnost in vedenje

Primanjkljaji oseb z disleksijo so govor in jezik, branje, pisanje in računanje. Težave pri govoru in jeziku se nanašajo predvsem na priklic besed iz spomina. Težje prikličejo besede, ki se jih redko uporablja. Večkrat zamenjujejo tuje izraze, ki so si med seboj po vsebini, izgovarjavi in črkovanju podobni. Pri branju je za osebe z disleksijo značilno počasnejše branje, spuščanje vrstic, pogosto preberejo sinonim ali podobno besedo in ne besede, ki je dejansko zapisana. Pri daljšem besedilu sproti pozabljajo prebrano, napake so pogostejše ob glasnem branju. Pogosto je pisava pri osebah z disleksijo grda, neorganizirana in težko berljiva. Imajo težave pri črkovanju in težko

upoštevajo pravopisna pravila, kar predstavlja veliko oviro pri izražanju svojih misli. Mnogo ljudi z disleksijo ima težave pri zapisovanju svojih misli. O določeni temi lahko zelo pametno in učeno govorijo, vendar pa zapis na isto temo navadno ni tako inteligen in jasn (Raduly-Zorgo, 2010, 40). Pri računanju slabo dojemajo razmerja in imajo primanjkljaje pri obravnavanju podrobnosti (npr. množenje in deljenje). Težave se ne pojavijo le pri matematičnih operacijah, ampak tudi z matematičnim jezikom, kot so izrazi: več/manj kot, primarna števila, decimala ...

Vplivi okolja

Disleksija se razvije iz nevrološko pogojenih posebnosti. Do kolikšne mere in na katerih področjih se bo raznolikost pojavila kot motnja, pa je odvisno od okoljskih vplivov. Disleksija je tako kot mnogi drugi sindromi kulturno pogojena. Kar pomeni, da če ljudem ne bi bilo potrebno pisati, brati in računati, disleksije ne bi bilo. (Raduly-Zorgo, 2010, 30-41).

2.2 Znaki in simptomi disleksije

Že na začetku moramo poudariti, da ima vsak posameznik z disleksijo ne le svojo kombinacijo šibkih, ampak tudi močnih področij. Disleksija vpliva na vsakega posameznika na drugačen način in zaradi tega ima vsaka oseba s disleksijo svoj »lasten profil znakov disleksije«. Tako kot druge specifične učne težave, lahko tudi pri disleksiji prepoznamo celo vrsto od lažjih preko zmernih do izrazitih primanjkljajev (Magajna in drugi, 2008). Žagar (2012) pravi, da se disleksija pojavlja zelo raznoliko ter se od posameznika do posameznika razlikuje po intenzivnosti in kvaliteti simptomatike. Povzamemo pa lahko neke splošne značilnosti, ki jih je moč opaziti pri večini oseb z disleksijo.

Primanjkljaji na motoričnem področju so opredeljeni kot težave izvajanja grobih in finih, natančnih motoričnih gibov, ki ne ustrezajo stopnji posameznikove starosti in stopnje razvoja. Raziskave so pokazale, da ima kar 60 % otrok z motnjo branja in pisanja težave z vidno-motorično koordinacijo ali drugimi motoričnimi spretnostmi. Pri otrocih z disleksijo tako lahko pogosto vidimo, da imajo nepravilen prijem pisala, slab rokopolis (grafomotorika), počasnost pri pisanju, nespretno prepisovanje in neorganiziranost zapiskov.

Čeprav je govorno sporazumevanje močno področje oseb z disleksijo, lahko tudi tu zaznamo določene primanjkljaje. Značilne so težave slušnega razumevanja in sposobnost sporočanja misli z uporabo besed, težave pridobivanja besedišča in uporabe starosti primerne slovnice in sintakse,

težave hitrega in natančnega priklica besed iz spomina ter težave pri razumevanju pojmov, razmerij, metafor, idiomov in večpomenskih besed (Rief in Stern, 2010). Za razvoj govora pa so značilne težave pri povezovanju glasov v besede, zamenjevanje podobnih glasov, slaba izgovorjava in slovnična struktura (Reid, 2007).

Primanjkljaji na področju fonološkega procesiranja vključujejo težave s črkovanjem, branjem, izgovarjanjem nesmiselnih besed, predstavljanjem fonološke informacije v kratkoročnemu spominu ter fonološkim zavedanjem (Wolf, Bowers in Greig, 1999).

Disleksijo spremljajo tudi težave na področju vidnega zaznavanja, ki se nanašajo na neustrezno zaznavanje oblik, slab vidni spomin in vidno razlikovanje, kot so prepoznavanje razlik med črkami, številkami in besedami podobnega izgleda. Običajno ne slišijo tistega, kar jim drugi govorijo ali pa besede slišijo napačno, zato se odzivajo v nasprotju s pričakovanji, kar drugi dojemajo kot nasprotovanje ali ravnanje brez premisleka.

Primanjkljaji se kažejo tudi pri orientaciji v prostoru in prepoznavanju smeri, npr. izpuščanje vrstic ali dvakratno branje prejšnje vrstice, zamenjevanje smeri levo/desno in zgoraj/spodaj, kar se odraža v obračanju črk in številčk pri branju in pisanju – b/d/p, n/u, 91/19, ter težave v koordinaciji, ki vplivajo predvsem na prepisovanje s table ali knjige v zvezek (Žagar, 2012).

Osebe z disleksijo imajo neučinkovit kratkoročni oz. delovni spomin, to je spomin, ki pridrži informacije, pridobljene s pomočjo čutil ali priklicane iz dolgoročnega spomina. Zato je novim informacijam potrebno pripisati pomen in jih umestiti v spominske mreže ali neke vrste zaporedja. Otroci z disleksijo imajo težave z mehničnim memoriranjem (npr. poštevanke, nepravilni glagoli ...), s hitrim priklicem besed in drugih faktografskih podatkov in pomnjenjem smiselno nepovezanih informacij (Žagar, 2012).

Največ težav se pojavi pri jezikovnih spretnostih, kot so vidno in služno razločevanje črk in glasov, povezovanje glasov, zapis črk v pravilnem zaporedju, nedosledna raba nekaterih črk s podobnimi glasovi (npr. »s« in »z«) in končnic (npr. »u« namesto »l«). Značilne so tudi zamenjave ali izpuščanja samoglasnikov ter težave pri zapisovanju besed s podvojenimi črkami (npr. oddaja, priimek).

Najpogosteje zamenjujejo naslednje črke:

- pri branju besedila z malimi tiskanimi črkami: b in d, b in p, d in g, a in e, m in n, n in h;
- pri pisanju besedila po nareku s pisanimi in tiskanimi črkami: t in d, p in b, k in g, s in z, e in i;
- pri pisanju besedila s tiskanimi in še bolj pri pisanju s pisanimi črkami: n in m, n in h, h in k, a in o;
- izpuščanje črk pri pisanju (glasovi, ki so v kombinaciji z drugimi slabše slišni), npr. samoglasniki ali soglasniki.

Otroci z disleksijo imajo pri branju in pisanju kar nekaj težav. Kljub vajam ne berejo tekoče, ampak v neenakomernem ritmu, s črkovanjem in spajanjem črk, enkrat hitreje, drugič počasneje, saj potrebujejo čas za prepoznavo črke ali črkovnega sklopa. Hitreje preberejo enozložne, kratke besede, pri daljših pa preberejo posamezne črke in jih šele nato združijo v celoto, lahko pa zadnji konec besede preberejo z ugibanjem ali besedo večkrat ponovijo (Žerdin, 2003, 139–141).

Večkrat pričnejo brati besedilo na sredini in se nato vrnejo na začetek, črke in zloge premeščajo in prebrana beseda postane neprepoznavna. S pogledom lahko zajamejo del naslednje ali prejšnje besede ali del besede v zgornji ali spodnji vrsti in jo združijo z besedo, ki naj bi jo prebrali. Pri branju pogosto izpuščajo ali vstavljajo glasove, preskočijo kakšno vrstico ali pa se vrnejo na začetek že prebrane vrstice. Na začetku opismenjevanja si otroci težje zapomnijo, da beremo od leve proti desni in od zgoraj navzdol.

Pri pisanju ne upoštevajo pravopisnih pravil, čeprav jih poznajo. Večkrat se ustavijo in preiščujejo o naslednjem glasu, črki, oziroma njenem zapisu. Pojavlja se nepravilno črkovanje besed, slab priklic oblik črk, pomanjkljiva natančnost prepisovanja, pravopisne napake in slaba čitljivost rokopisa. Značilne so tudi težave pri upoštevanju robov strani in črtovja v zvezku ter primerne razmika med besedami (Rief in Stern, 2010).

Pri otrocih z disleksijo je drža telesa, roke in svinčnika okorna. Pri pisanju močno pritiskajo ali pa držijo svinčnik zelo ohlapno, zato je rokopis v celoti neurejen – črke so preveč oddaljene, stisnjene, linije niso ravne.

Pri osebah z disleksijo prevladuje neverbalni način mišljenja, ki se ga ljudje v resnici niti ne zavedamo. Drugi način mišljenja, t. i. verbalno mišljenje (poteka, ko v mislih govorimo samemu sebi), pa otroci z disleksijo razvijejo veliko počasneje, kar je posledica rabe njihovega primarnega načina mišljenja v slikah oziroma podobah. Zato imajo tudi težave z logičnim, linearnim in

analitičnim načinom razmišljanja (Žagar, 2012).

Nekateri učenci imajo, poleg zgoraj predstavljenih težav, težave tudi s pozornostjo. Hitro jih lahko zmoti šum, ropot, glas, zato je pomembno, da ima učenec zagotovljen prostor z manj motečimi dražljaji, hkrati pa moramo učenca naučiti, kako si sam uredi primeren prostor in kako poskrbi, da bo dlje časa zbran.

Po Davisu obstajajo štiri značilni koncepti, ki jih osebe z disleksijo ne razvijejo:

- Koncept minevanja časa – otroci z disleksijo imajo pogosto težave pri določanju časa na uri s kazalci, pri poznavanju in določanju dni v tednu in mesecev v letu, pri rabi koledarja, ocenjevanju časa, ki ga potrebujejo za neko dejavnost
- Koncept posledičnosti – otroci z disleksijo imajo težave pri dojemanju oziroma določanju vzrokov in posledic, težko določijo, kaj se je zgodilo prej in kaj pozneje.
- Koncept zaporedja – otroci z disleksijo imajo težave pri razumevanju časovnega zaporedja in urejanju dogodkov v zaporedje ter pri učenju korakov reševanja nalog, kjer je pomembna postopnost oziroma zaporedje.
- Koncept reda in urejenosti – otroci z disleksijo imajo težave z razumevanjem pravil in reda (čakanje v vrsti ...), urejenostjo šolske torbe in pripomočkov, s pospravljanjem sobe, organizacijo dela, pogosto izgubljajo oziroma pozabljajo stvari (zvezke, knjige, copate ...). Zaradi tega se sami ne zavedajo socialno sprejemljivih oziroma nesprejemljivih oblik vedenja, zato jih drugi pogosto dojemajo kot vedenjsko težavne otroke (Žagar, 2012).

Poleg naštetih šibkosti ima oseba z disleksijo tudi **močna področja**. Uspešni so pri reševanju problemov, še posebej pri iskanju več rešitev enega problema in mišljenju »izven okvirjev«. Pogosto se spomnijo praktičnih, inovativnih in kreativnih rešitev (Raduly-Zorgo idr., 2010). Imajo dobre sposobnosti vidnega predstavljanja in celostnega razumevanja. Njihova močna področja so tudi šport, verbalne sposobnosti, spomin, vizualno-prostorske spretnosti, socialne spretnosti in glasba. Imajo dobre sposobnosti večdimenzionalnega opazovanja okolja, so radovedni, razmišljajo v slikah in manj v besedah, so intuitivni, iznajdljivi in imajo bujno domišljijo. Njihov »umetniški« način razmišljanja in ustvarjalnost jim omogočata, da si predstavljajo stvari, ki dejansko ne obstajajo, in nastane nekaj povsem novega.

Ni nujno, da ima vsaka oseba, ki ima težave s tovrstnimi veščinami, disleksijo. Za to oceno je potrebno diagnostično ocenjevanje, ki ga izvede za to strokovno usposobljena oseba. Formalno testiranje je pa edini način, da se diagnoza suma na disleksijo potrdi.

2.3 Pomoč osebam z disleksijo

Žal ne obstaja nek splošen univerzalen način, ki bi bil vedno in vsakič uspešen pri poučevanju otrok z disleksijo. Pri delu z otroki z disleksijo moramo v prvi vrsti prepoznati njihov učni stil, saj bodo prilagoditve didaktičnega materiala, prostora in uporaba pripomočkov pripomogle k učinkovitejšemu doseganju cilja.

Učenci z disleksijo imajo lahko težave pri vnosu informacij (slušni, vizualni, taktilni in kinestetični), pri mišljenju (vključuje zapomnitev, organizacijo in osmišljanje informacij) in/ali rezultatu (npr. branje, risanje, govor, razpravljanje, opazovanje ali preizkušanje).

Učitelj mora vedeti, kje se pojavljajo težave, s katerimi se otrok srečuje. Vprašati se mora, na kakšen način mu določeno snov predstaviti, kakšno znanje od njega zahteva snov ter temu prilagoditi poučevanje in učenčevu samostojno učenje. Otroci z disleksijo se razlikujejo med seboj, razlike pa različno vplivajo na njihovo delovanje. Kar pomeni tudi, da oblika pomoči, ki je učinkovita pri enem učencu, ni nujno učinkovita pri drugem. Če težave dobro razumemo, so naši pristopi pomoči lahko učinkovitejši pri vseh predmetih (Raduly-Zorgo idr., 2010).

Otroci in mladostniki s specifičnimi učnimi težavami veliko časa preživijo v razredu, kjer je potrebno upoštevati različne prilagoditve tako pri podajanju snovi kakor tudi pri preverjanju znanja. Osnovo predstavlja upoštevanje splošnih didaktičnih načel (načelo nazornosti, načelo aktivnosti učencev, načelo učne individualizacije in diferenciacije, načelo primernosti in akceleracije, načelo sistematičnosti in postopnosti, načelo trajnosti znanja, načelo racionalnosti in ekonomičnosti, načelo problemskosti).

Upoštevati jih je potrebno v vseh fazah vzgojno-izobraževalnega procesa: pri načrtovanju, izvajanju in preverjanju znanja. Prav tako moramo upoštevati učenčevu starost, njegove zmožnosti, izkušnje in predznanje, zahtevnost učne vsebine in njeno strukturiranost (Strmčnik, 2001).

Tiskano pisno gradivo

Henrik Riko Zupan, trinajstletni otrok z disleksijo, je avtor dveh knjig, namenjenih otrokom z disleksijo. Z njima je želel opozoriti javnost na težave, s katerimi se soočajo osebe z disleksijo in omogočiti otrokom z disleksijo dostop do prilagojenega in lažjega branja. V knjigah je posebej prilagojena pisava, jezikovni slog, tisk in uporaba papirja. V knjigah je uporabljen nevsiljiv kontrast med tiskom in ozadjem (zelen tisk na svetli podlagi), preprosta oblika pisave, nezasičenost strani z besedilom, dovolj velik razmik med vrsticami, slike prizorov iz zgodbe na vsaki strani za lažje sledenje besedilu, dodatno posebej obarvane črke (b, d, g, p), ki jih otroci z disleksijo

najpogosteje zamenjujejo (Zupan, 2010).

Otroci se v šoli srečujejo z raznovrstnimi obvestili, vabili, navodili in drugimi vrstami besedil, ki so na videz zelo privlačna in oblikovno zapisana na najrazličnejše načine. Vendar pa težave hitro nastopijo, ko je potrebno takšno besedilo prebrati v zelo kratkem času. Tukaj lahko učitelji z upoštevanjem naslednjih prilagoditev delo učencu močno olajšajo.

Priporoča se uporaba pisav brez zavojev, npr. Arial, Verdana, Trebuchet, Tahoma, v velikosti od 12 pt do 18 pt. Poševna oblika črk ni ustrezna. Branju ugodnejše so majhne tiskane črke, ki z repki in zankami nad in pod črto poudarjajo svojo obliko. Ključne besede je koristno poudariti s »krepko« pisavo, poudarjanje s podčrtovanjem je manj primerno.

Poskrbimo za zadostne razmike med vrsticami, znaki in stolpci, ki jih med seboj lahko ločimo tudi s črto. Strokovnjaki priporočajo levo poravnavo besedila in izogibanje začetku stavka na koncu vrstice.

Delo jim olajša tudi uporaba alinej, okvirčkov in preglednih tabel ter dovolj prostora ob robu besedila, kamor si lahko pripišejo dodatne podatke.

Besedilo naj bo na nesvetlečem papirju krem barve, ali na recikliranem papirju, ki ne povzroča bleščanja. Biti mora prave debeline, da črke s prejšnje strani ne prosevajo skozi, kar onemogoča branje. Primerni kontrasti med ozadjem in črkami so: okrepljen temno zelen tisk na kremnem, rumenem, svetlo zelenem ali sivo belem papirju (Košak Babuder, 2005 in Raduly-Zorgo idr., 2010).

Izdelava zapiskov

Izdelovanja dobrih zapiskov se lahko naučimo. Dobri zapiski bodo otroku olajšali delo pri učenju ter skrajšali čas zapisa:

- uporabljanje okrajšav – za besede, ki jih večkrat zapišemo, saj tako pridobimo na času;
- jedrnatost – zapis ključnih besed in ne celih povedi, ob učenju pa lahko zapiske dopolnimo;
- uporaba spominskih kartic – pomoč pri ponavljanju ter pri učenju pred preizkusi znanja. Na eni strani kartice je zapisan pojem ali tema, na drugi strani kartice pa razlaga (Kavkler idr., 2010).

Delo v šoli

V razredu pa so pomembne tudi, vsem ostalim mogoče nepomembne, vsakdanje stvari. Z določenimi prilagoditvami lahko dosežemo velike učinke, s katerimi bo učitelj lažje spremljal delo otroka, otrok pa lažje sledil učnemu procesu:

- sedenje spredaj,
- kratka, konkretna in jasna navodila,
- pomoč pri urejanju in zapisu snovi (miselni vzorci, ključne besede, fotokopije zapiskov snovi ...),
- obravnava snovi po manjših enotah z uporabo različnih gradiv,
- sprotne povratne informacije o svojem delu,
- pripravljena tabelska slika snovi za lažje sledenje razlagi,
- podaljšan čas branja,
- branje navodil in kompleksnih nalog,
- poudarek na ključnih besedah v navodilih,
- prilagojen obseg domačih nalog,
- beležka, v katero si zapisuje domače naloge (učenje organizacije) (Černe, Metodično-didaktične prilagoditve pri pouku za otroka z disleksijo).

Učenčevo pozornost pa lahko vzdržujemo z uporabo različnih pristopov (Bristow, Cowley in Daines, 2001):

- Multisenzorni pristop, ki vključuje vizualne, slušne, kinestetične in taktilne strategije;
- Učna motivacija: slikovno gradivo, videoposnetki, uganke;
- Razdeljevanje snovi in nalog na manjše sklope, delo po korakih;
- Didaktične igre, ki se navezujejo na vzgojno-izobraževalne cilje;
- Uporaba računalniške ali druge komunikacijske tehnologije (interaktivna tabla);
- Uporaba digitalnih knjig in pretvorba dokumentov s pomočjo avdio opore;
- Skupinsko delo, delitev vlog, metoda reševanja problemov in učenja sodelovanja.

Preverjanje in ocenjevanje znanja učencev

Učencem s težavami branja in pisanja moramo omogočiti različne načine ocenjevanja, da optimalno pokažejo svoje znanje. To se ne sme kazati kot zmanjšanje kompleksnosti snovi, ampak v iskanju prilagoditev, načinov in oblik izkazovanja znanja (Nagode, 2008, str. 27).

- Napovedano ocenjevanje za lažje načrtovanje in organizacijo potrebnega časa pri pripravi na preizkus znanja;
- Ocenjevanje znanja v individualni situaciji ali v manjši skupini;
- Podaljšan čas pri preverjanju in ocenjevanju znanja;
- Pisanje preizkusov znanja v več sklopih, posebej ob počasnejšem tempu pisanja ali zmanjšani koncentraciji;
- Več ustnih ocen kot pisnih, oziroma naj imajo ustne ocene večjo težo pri oblikovanju zaključne ocene (Raduly-Zorgo idr., 2010).

Učenec z disleksijo pa lahko svoje znanje izkaže še na druge načine:

- izdelava plakata,
- terensko delo in raziskovanje v skupinah,
- ustne predstavitve,
- kvizi in tekmovanja,
- didaktične igre,
- igre vlog, razprave in okrogle mize, učenje v paru,
- delo z računalnikom,
- risanje in
- možganska nevihta (brainstorming) (Reid in Green, 2012).

Obstaja kar nekaj metod dela in tehnik, ki so se tekom zadnjih let pokazalo kot dobre prakse.

Metoda Davis®

Kako je mogoče, da lahko nekdo z nevrološkim primanjkljajem blesti na nekaterih področjih? Po logičnem sklepanju, bi se moralo pomanjkljivo delovanje strukture možganov kazati na vseh področjih. Pa vendar to ne drži.

Posamezniki z disleksijo so sposobni misliti večdimenzionalno in vizualno, v šoli pa zaradi neujemanja učnih stilov poučevanja in učenja ne morejo pokazati, kar zares znajo.

Osebe z disleksijo so inteligentne, kar je tudi njihovo orožje za učenje, imajo bogato domišljijo, se zelo zavedajo svoje okolice, so radovedni in namesto v besedah mislijo v slikah. David je z upoštevanjem teh značilnosti razvil svojo metodo, s katero lahko dislektiki razvijejo pripomočke za kontrolo dezorientacije, kako se sprostijo, varčujejo z močmi in kako naj bodo umirjeni, izvajajo vaje za ravnotežje in koordinacijo, trenirajo upravljanje z notranjo energijo, - razvijajo svoja močna področja in se učijo preko izkušenj.

Metoda teorije REI – knjiga [PSI]

Erosova metoda za odpravo disleksije ima sedem stopenj, ki so individualno časovno razporejene. Otroci naj bi po tej metodi delali pod vodstvom staršev, oziroma odrasle osebe, ki mu pomaga pri izvajanju nalog ali nadzira njegovo branje:

1. stopnja - učenje dvojnih simbolov
2. stopnja - utrjevanje simbolov
3. stopnja - seštevanje črk
4. stopnja - prepoznavanje pomena besed
5. stopnja - branje besedil z dvojnimi simboli
6. stopnja - branje nesmiselnih besed
7. stopnja - izpopolnjevanje branja z enojnimi simboli

Cilj Erosove metode za odpravo disleksije je prenesti funkcijo branja z Emocia na Racio. Otrok bo odpravil motnjo branja, ko mu bo uspelo onemogočiti Emocia. Ta metoda vpliva samo na področje miselnega procesiranja branja in da v ničemer ne omejuje posameznikovega načina razmišljanja (Blaznik, 2013).

Telovadba za možgane

Prepričanje te teorije temelji na predpostavki, da je telesno ali motorično učenje temelj vsega učenja, saj naj bi bilo gibanje povezano s čustvenimi in miselnimi dogajanja v možganih. Metoda se je razvila v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Obsega 26 vaj, ki vzpodbujajo povezovanje možganov, čutov in telesa ter s tem pripomorejo k bolj učinkovitemu učenju.

Vaje so razdeljene v tri sklope: gibanje prek telesne sredine, raztezne vaje in vaje za energijo in poglobljanje občutkov. Kombinacija različnih vaj vseh treh sklopov pa pomaga tudi pri otrocih z bralno-napisovalnimi težavami (<http://www.braingym-slovenija.si/>, pridobljeno 5. 2. 2016).

Na centru za prepoznavanje disleksije predlagajo uporabo pisave, ki je prilagojena dislektikom. Imenuje se OpenDyslexic.

A B C D E F G H I J K L M
N O P Q R S T U V W X Y Z
a b c d e f g h i j k l m
n o p q r s t u v w x y z
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 ! ? #

Slika 1: Primer pisave OpenDyslexic (Vir: http://www.fontriver.com/font/open_dyslexic/, pridobljeno 7. 2. 2016)

2.4 Usmerjanje

Glavni namen zgodnjega odkrivanja ter ugotavljanja disleksije je zmanjševanje možnosti negativnih izkušenj in posledic za otroka zaradi šolskega neuspeha. Pri večini otrok z disleksijo so motnje vidne že v predšolskem obdobju, a smo pogosto premalo pozorni nanje. (Žagar, 2012). Pravočasna in ustrezna podpora pomembno vpliva na počutje in uspešnost otroka v šoli (Kavkler, 2008).

V zadnjih letih je opaziti povečanje števila identificiranih učencev s specifičnimi učnimi težavami. Razlogi so lahko naslednji:

- V to skupino uvrščajo učence, katerih učne težave so posledica splošnih dejavnikov, npr. socialna prikrajšanost, kulturne razlike ... in ne specifičnih učnih težav;
- Učne težave so pogosto označene kot specifične učne težave v primerih, ko ni več na voljo nobenih drugih oblik pomoči za učence z učnimi težavami splošnega izvora in je tako identifikacija specifične učne težave edina pot za pridobitev strokovne pomoči;
- Dolgotrajen, a še vedno aktualen problem je razločevanje med splošnimi in specifičnimi učnimi težavami ter nevrofiziološko pogojenimi učnimi težavami (Magajna, 2008).

Usmerjanje ponudi otrokom s posebnimi potrebami zanje primerne načine vzgoje in izobraževanja in jim hkrati zagotovi prilagoditve in pomoč. V ospredje vstopi zanimanje za otrokov razvoj, vzgojo, izobraževanje in usposabljanje ter preusmeritev v potrebe in zmožnosti otroka. Ker se otrok

razvija, je nemogoče postaviti diagnozo in v njej vztrajati, ampak njeno ustreznost redno preverjati in jo po potrebi spremeniti. Najpomembnejše je ugotoviti kdaj, kako in pod kakšnimi pogoji se posameznik najbolje uči, saj bo le tako dobil ustrezne pogoje, prilagoditev in pomoč pri vzgoji in izobraževanju (Opara, 2005).

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami ureja usmerjanje otrok, mladoletnikov in polnoletnih oseb s posebnimi potrebami ter določa način in oblike izvajanja vzgoje in izobraževanja. Določa način imenovanja in sestavo komisij za usmerjanje, način pridobivanja strokovnega mnenja, vsebino odločbe o usmeritvi ter obvezni individualizirani program.

Na prvi stopnji je za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami zadolžen in odgovoren Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Komisiji za usmerjanje prve in druge stopnje sta glede na vrsto ovir, motenj in primanjkljajev otroka sestavljeni iz specialnega pedagoga ustrezne smeri, psihologa in specialista pediatra, oziroma tistega, ki otroka obravnava z vidika njegovih posebnih potreb. Ti morajo pred odločitvijo pridobiti pisno ali ustno mnenje otrokovega vzgojitelja ali učitelja. Komisija pa lahko vključi tudi specialista, ki je odgovoren za ugotavljanje otrokovih posebnih potreb. Pri tem upošteva otrokovo doseženo raven znanja, zmožnost za učenje in doseganje standardov znanja ter napoved njegovega nadaljnjega razvoja. Postopek usmerjanja se začne na zahtevo staršev ali zakonitih zastopnikov in mladostnikov starejših od petnajst let.

Vlogo z zahtevkom Zavod RS za šolstvo dopolni s poročilom vrtca, šole oziroma zavoda, ki ga otrok obiskuje. Takrat povabi starše oziroma polnoletnega mladostnika na uvodni razgovor, kjer se jih seznanijo s poročilom zavoda, se jim opiše postopek usmerjanja, seznanijo z obstoječo zakonodajo in možnimi programi, v katere se usmerja otroke s posebnimi potrebami v postopku do izdaje odločbe.

Komisija za usmerjanje na podlagi razgovora z zakonitim skrbnikom otroka ter na podlagi pedagoške, specialno-pedagoške, socialne, psihološke, medicinske in druge dokumentacije izdela strokovno mnenje, kjer opredeli vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje in predlaga usmeritev v ustreznih program vzgoje in izobraževanja. Strokovno mnenje prejmejo tudi starši oz. vložnik.

Če nihče ne vloži pripombe, uradna oseba izda odločbo o usmeritvi, ki jo prejmejo starši oziroma zakoniti zastopniki ter vrtec, šola oziroma zavod, v katerega se otrok usmerja.

Diagnostična ocena je interaktivni proces med starši, učitelji, defektologi ter psihologi in omogoča identifikacijo dislektičnih težav. Za postavitve takšne diagnostične ocene je potrebno zbrati vse razpoložljive podatke vseh, ki delajo z otrokom (opazovanje otrokovega vedenja v storilnostni

situaciji, intervjuji in vprašalniki, analiziranje otrokovih izdelkov, različni diagnostični testi in preizkusi zmožnosti ter specifičnih sposobnosti, kot npr. Šalijev test motenj branja in pisanja, preizkus fonoloških sposobnosti, različnih oblik pomnjenja, vizualno-motoričnih zmožnosti ... (Magajna, 2002).

Vsak strokovnjak, udeležen v procesu, nadaljuje s svojim strokovnim delom in posamezniku nudi svetovanje, obravnavo, korekcijo ali terapijo. Tu smo pozorni na:

- razvijanje posameznikovih močnih področij (dvig samopodobe),
- prepoznavanje in razvijanje kompenzatornih funkcij (pomoč pri korekciji in obvladovanju težav),
- širjenje besednega zaklada in razvijanje jezikovnih spretnosti (besedne igre),
- razvijanje ustreznih strategij učenja ter reševanja nalog (šolske in življenjske situacije),
- izvajanje vaj sproščanja in usmerjanja pozornosti,
- prilagajanje gradiv in pripomočkov vzgojno-izobraževalnega procesa ter preverjanja in ocenjevanja znanja,
- sodelovalni odnos med otrokom, starši, šolo in morebitnimi zunanjimi strokovnjaki (Černe, 2002).

Odločba o usmerjanju je uradni dokument, s katero se odloči o:

- vzgojno-izobraževalnih potrebah otroka,
- programu vzgoje in izobraževanja, v katerega se otroka usmerja,
- vzgojno-izobraževalnem zavodu, v katerega se bo otrok vključil,
- datumu vključitve v program ali vzgojno-izobraževalni zavod,
- obsegu, obliki in izvajalcu posamezne oblike dodatne strokovne pomoči,
- pripomočkih, prostoru in opremi ter drugih pogojih, ki morajo biti zagotovljeni za vzgojo in izobraževanje,
- začasnem ali stalnem spremljevalcu,
- zmanjšanju števila otrok v oddelku glede na predpisane normative,
- pravicah, za katere tako določa poseben zakon.

Vzgojno-izobraževalni zavod mora v predpisanem roku izdelati za otroka s posebnimi potrebami individualizirani program, s katerim se v programu s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo določi organizacija in izvedba dodatne strokovne pomoči. V njegovo pripravo in sprejemanje morajo biti vključeni starši ter otrok s posebnimi potrebami.

V Sloveniji se je v zadnjem času uveljavil 5-stopenjski program podpore in pomoči:

- pomoč učitelja pri pouku, dopolnilnem pouku ter v okviru podaljšanega bivanja in varstva,
- pomoč šolske svetovalne službe in /ali mobilne specialnopedagoške službe,
- dodatna individualna in skupinska pomoč,
- mnenje in pomoč zunanje strokovne ustanove in
- program s prilagojenim izvajanjem in DSP.

Pozorni moramo biti na vse dejavnike, ki so verjetni pokazatelji disleksije, saj lahko s pravočasnim diagnosticiranjem in z zgodnjim ukrepanjem ter ustrezno pomočjo otroka pripeljemo na raven normalnega, produktivnega funkcioniranja v razredu. V primeru neukrepanja otrok pomembno nazaduje. Pozna diagnoza v osnovni ali srednji šoli pa pripelje veliko manj otrok z disleksijo do izboljšanja v funkcioniranju in uspešnega napredovanja (Žagar, 2012).

Zgodnje diagnosticiranje katerikoli težav je pogosto odločilnega pomena za napredek v otrokovem razvoju. Enako velja tudi pri disleksiji, a na žalost disleksije pri otrocih običajno ne odkrijemo pred njihovim vstopom v šolo. Pomanjkljivost različnih pristopov pri odkrivanju in diagnosticiranju otrok z disleksijo je razmeroma pozno identificiranje teh otrok, saj so omenjene diagnoze mogoče šele v šolskem obdobju, ko je otrok sposoben pokazati svoj razkorak med dosežki in inteligentnostjo (Žagar, 2012).

Ker je pri vsakem učencu prisotna enkratna kombinacija kognitivnih in drugih primanjkljajev, morata biti učitelj in izvajalec dodatne strokovne pomoči dovolj senzibilizirana in odprta za prepoznavanje učenčevih posebnih vzgojno-izobraževalnih potreb in za fleksibilno uporabo raznoterih didaktično-metodičnih pristopov« (Nagode, 2008). V skladu s tem je pomembno poudariti vlogo sodelovanja in iskanja ustreznih prilagoditev in različnih pristopov, kako učenca naučiti uspešnega, samostojnega učenja.

2.5 Vloga staršev, šole ter učitelja

»Pozitivni odnosi med otrokom, starši in učitelji so ključ do uspeha.« (Košak Babuder in Kavkler, 2013). Otrokov učni uspeh je v veliki meri odvisen od spodbudnega domačega okolja in dobrega sodelovanja med starši in učitelji.

Starši

Pomembno je, da so starši seznanjeni z delom otroka v šoli, obravnavano snovjo, saj jo morajo prav oni z njim v popoldanskih urah in med vikendom utrjevati in ponavljati, da otrok lažje doseže avtomatizacijo.

Hkrati pa se otroka ne sme preveč obremenjevati ali siliti k branju in pisanju in ga tudi ne grajati za pomanjkljivo branje in pisanje. Starši naj pri branju otroka spodbujajo, se z njim o knjigah pogovarjajo, mu tudi preberejo začetek kakšne zanimive knjige in ga s tem spodbudijo k nadaljnjemu branju. Starši naj bodo z otrokom potrpežljivi in naj ga za dosežke in napredek tudi pohvalijo. Otroka naj med branjem ne opozarjajo na napake, ampak jih zabeležijo in potem skupaj pregledajo.

Otroka je treba naučiti samokritičnosti – otrok naj svoj izdelek najprej oceni sam, torej sam poišče napake, saj se s tem uči samostojnosti in natančnosti.

Ravno odnos šola-dom pomembno vpliva na otroka, zato je bistveno, da učitelji vzpostavijo primeren in zaupen odnos s starši. To je partnerski odnos dveh enakovrednih partnerjev, ki morata stati na istem bregu, vendar vsak s svojimi pravicami in odgovornostjo za doseg določenega skupnega cilja. Pri tem je pomembno, da se otrok ne počuti kot individualna oseba s svojimi interesi, željami, cilji in problemi.

Otrok z disleksijo v družini vpliva na celotno družinsko dinamiko in njeno delovanje. Pogosto se odnosi med družinskimi člani znajdejo na preizkušnji, saj je potrebno več časa nameniti učenju, na drugi strani pa primanjkuje časa in pozornosti ostalim družinskim članom ali drugim dejavnostim.

Učitelji in strokovni delavci na šoli

Šola otroku z disleksijo pogosto predstavlja utrujajočo in velikokrat neprijetno izkušnjo, saj sta tako branje kot pisanje osnovni dejavnosti, ki ju mora izvajati večino časa učnega procesa in sta zanj težki. Pri delu z otroki ni čudežnih receptov in ne posebnih bližnjic. Učitelj mora biti potrpežljiv, sodelovalen in pozitivno naravnani, predvsem pa mora imeti posluš za otrokove posebnosti. Otroci z učnimi težavami večkrat dosegajo nižje rezultate, kot jih pričakujejo starši in učitelji, zato so otroci še pod večjim pritiskom. Zato mora otrok tudi v šoli razvijati svoja močna področja, spretnosti in veščine (npr. različne miselne strategije ter čustveno-motivacijske in socialne spretnosti), hkrati pa krepiti tista, ki ima slabše razvita (Petric 2010).

Pri učnem procesu v razredu je pomembno prepoznati posameznikov učni stil, ki vpliva na ureditev šolskega prostora in samo poučevanje. Učilnico je dobro urediti tako, da jo lahko hitro prilagodimo različnim učnim stilom – prestavljanju stolov, možnosti izobešanja plakatov itd. Potrebno je upoštevati osvetljava, postavitev in celotno učno vzdušje.

Najpogostejše strategije in tehnike:

- Uporaba posebnih ravnilec in barvnih folij pri korekciji branja omogoča primernejši kontrast med ozadjem in črkami ali besedami ter s tem pravilnejše branje;
- Uporaba prsta, ravnilca ali kartončka omogoča očem, da lažje sledijo smeri branja;
- Otrok s specifično motnjo branja in pisanja naj novo besedo sliši in vidi večkrat, in sicer v različnih besednih zvezah, da si jo lahko zapomni in priključuje;
- Pomemben je učni prostor, v katerem naj se otrok dobro počuti, brez motečih dražljajev;
- Vsak otrok ima svoj ritem. Ko je otrok zbran, bere več in vadi več;
- Uporaba računalnika je pomembna za učenje ter dvigovanje motivacije, vendar le z dogovorom ter z omejenim obsegom;

Otrok se lahko več nauči, če je spočit, če ni lačen ali žejen, če je učenje zanimivo, različno, igrivo, novo, če vključuje gibanje, multisenzorni pristop (vključenih čim več čutil) ter če se ob učenju dobro počuti (Černe, 2011). Sprotno reševanje konfliktnih situacij je pomembno zato, da se probleme odpravlja, dokler so le-ti še majhni.

Pozitivna, spodbudna in redna komunikacija s starši izboljša odnos med šolo, domom in učencem, poleg tega pa poveča učiteljevo kredibilnost v primerih, ko mora učitelj posredovati staršem tudi manj prijetne novice. Starši naj bodo obveščeni o delu v šoli (preko mape šolskega dela, beležke, zvezkov, domačih nalog, napovednika dogodkov, obvestila in novic na spletni strani, dosežkov, nadomeščanja ...). Staršem je treba nuditi pomoč in oporo, saj se velikokrat znajdejo v neznanih situacijah, ko poskušajo razumeti, sprejeti in se sprijazniti z otrokovo težavo in drugačnostjo.

3 PRAKTIČNI DEL

3.1 Predstavitev učenca

»Aljaž je zelo prijazen, zabaven in smešen. Pri pouku dobro sledi, a ima težave z branjem.«
(sošolka 1)

»Zelo rad se pogovarja. Pri branju se mu zatika in zato mu potem pomagamo.« (sošolka 2)

Aljažu se je disleksija začela odkrivati leta 2013 na pobudo matere. Odkrivanje je potekalo pod okriljem Komisije za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami pri Zavodu RS za šolstvo, Celje. Po prejemu rezultatov testov je komisija izdelala strokovno mnenje iz katerega je razvidno, da je otrok gleda ne vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje po pravilniku o organizaciji in načinu dela komisiji za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter o kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami opredelila kot otroka s primanjkljaji na posameznih področjih učenja. Komisija je na podlagi ugotovitev predlagala, da se Aljaž usmeri v izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomoč.

Komisija je v strokovnem mnenju predlagala, da se otroku zagotovijo naslednje prilagoditve:

- Podaljšan čas pri pisnem ocenjevanju znanja,
- Prilagoditve pri organizaciji, načinu preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanju in časovni razporeditvi pouka, ki jih v individualiziranem programu glede na otrokov napredek in razvoji pripravljajo in spreminjajo člani strokovne skupine, skladno z Navodili za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devet letno osnovno šolo.

Otoku šola z dokončno odločbo zagotovi naslednje pripomočke in prilagoditve prostora: uporabo računalnika s črkovalnikom, fotokopiranje daljših zapiskov snovi, rabo vizualnih pripomočkov (grafi, tabele, slike), prilagojena oblika pisnih gradiv (več grafičnih in barvnih opor, več vprašanj izbirnega tipa, povečan tisk, večji razmik med vrsticami). Pred sošolci glasno bere le, če sam želi. Sedenje v ospredju. Pisni preizkusi znanja pri urah TJA se upošteva vsebina in ne zapis. Dodatna strokovna pomoč se izvaja izven oddelka. Učitelji sodelujejo z izvajalko DSP-ja.

Odločba je bila izdana spomladi leta 2014.

3.2 Intervju z Aljažem

Intervju sem opravil z bratom Aljažem, ki je identificiran kot učenec z disleksijo, hkrati pa je tudi nadarjen učenec. Obiskuje 6. razred osnovne šole Antona Aškercia Rimske Toplice.

1. Ali se s starši doma pogovarjaš o disleksiji ?

Preden so mi diagnosticirali disleksijo se o tem nismo veliko pogovarjali. Nato je mama začela iskati različno literaturo. Tudi knjigo PSI, ker mi je želela pomagati, da bi čim lažje prebrodil te težave. Doma se o tej specifični učni težavi sedaj pogovarjamo malo bolj pogosto kot pred tem.

2. Kdo ti je razložil, kaj je to disleksija? In kako?

Najprej so mi to razložili na centru nato pa še svetovalna služba. Večinoma s pogovorom in tudi v mojih izdelkih, so pokazali napake, ki so značilne za dislektike.

3. Pri katerem predmetih imaš največje težav ?

Največ težav imam pri predmetu tuji jezik angleščina. To pa zaradi menjanja črk.

4. Katere učne predmet imaš najraje?

- Šport – ker je potreben za zdravo življenje in ker treniram košarko.
- Matematika – mi je všeč, ker snov učiteljica predstavi na zabaven način in poskuša pomagati komer koli, ki potrebuje pomoč.
- Gospodinjstvo - obožujem ga, ker je veliko praktičnega pouka.

5. Ali veš katere prilagoditve in pripomočke, ki jih lahko uporabljaš pri pouku imaš zapisane?

Da in sicer drugačna barva papirja pri pisanju preizkusov znanja, pri ocenjevanju je ustna ocen je bolj pomembna kot pisna, pri ocenjevanju (razen SLJ) se ocenjuje vsebina in ne pravopis, imam možnost fotokopiranja snovi ter podaljšan čas pisanja testa.

6. Kako pogosto ti učitelj/-i prilagajajo snov pri učni uri? Ali učitelju ti kdaj predlagaš, kako naj prilagodi snov ali razlago, da boš hitreje in bolje razumel ?

Sam pravi da nikoli, saj nima večjih težav s sledenjem učne snovi. Učitelji mi posebej ne prilagajajo snovi, saj nimam večjih težav s sledenjem pri pouku in razlagi. Tudi še nisem sam nikoli predlagal učitelju, kako naj prilagodi razlago snovi.

7. Ali ti učitelj ponudi dodatno pomoč pri razlagi v času pouka?

Učitelji mi včasih ponudijo dodatno pomoč pri razlagi v času pouka. Kadar vprašam, kar je povezano s snovjo, ki jo obravnavamo in če česa ne razumem, mi učitelj z veseljem razloži.

8. Ali ti učitelj nudi dodatno pomoč, razlago izven rednega pouka?

Učitelji mi snov dodatno razložijo pri urah DOP, PUT, DSP pomaga pa mi tudi specialna pedagoginja.

9. Kaj te zanima v prostem času?

V prostem času me zanima sodobna tehnologija in tehnika. Zanima me tudi košarka, ki jo treniram.

Slika 2: Aljaž med treningom (Vir: Gašper Stupan)

10. Ali te učitelji spodbujajo pri tem, kar te zanima?

Da saj je to tudi določeno v individualnem načrtu za nadarjene učence.

11. Ali si na katerem področju spoznan za nadarjenega?

Hkrati z odkrivanjem disleksije, so me prepoznali tudi kot nadarjenega učenca. Nadarjen sem na področju logike in spretnosti, prostorske predstave, praktičnega dela in splošne razgledanosti.

12. Ali se pri pouku kdaj pogovarjate o disleksiji?

Pri rednem pouku se o disleksiji ne pogovarjamo, pri razrednih urah pa bolj redko.

Tisto leto, ko sem dobil odločno o disleksiji, sem za razred pripravil predstavitev o disleksiji – kaj to je in znane osebnosti, ki jo imajo.

13. Ali je učitelj razložil tvojim sošolcem kaj je to disleksija?

Ni jim veliko povedal o disleksiji saj sem že jaz pripravil predstavitev o disleksiji.

14. Kako si se počutil v šoli in med sošolci, preden so ti povedali, da imaš disleksijo?

V šoli sem se počutil žalostnega, drugačnega od ostalih sošolcev. Učitelji so me pogosto kregali in mi pravili, da sem len in površen. Sam nisem vedel, kaj je narobe z menoj. Sošolci so me sprejeli takšnega kakšen sem. Zjutraj sem bil pogosto v dilemi ali se naj odpravim v šolo ali ne. Učitelji mi na začetku niso nič kaj pomagali in spodbujali.

15. Kako si se počutil, ko so ti povedali da imaš disleksijo?

Bil sem žalosten, a hkrati tudi vesel, saj sem končno izvedel vzrok za svoje težave in napake. Učitelji se mi za svoja ravnanja niso opravičili. Sošolci pa se sploh niso ozirali na to, kaj mi je, saj so me že prej imeli za svojega.

16. Kako se danes na tvoje težave odzivajo sošolci, ko vedo, da imaš disleksijo?

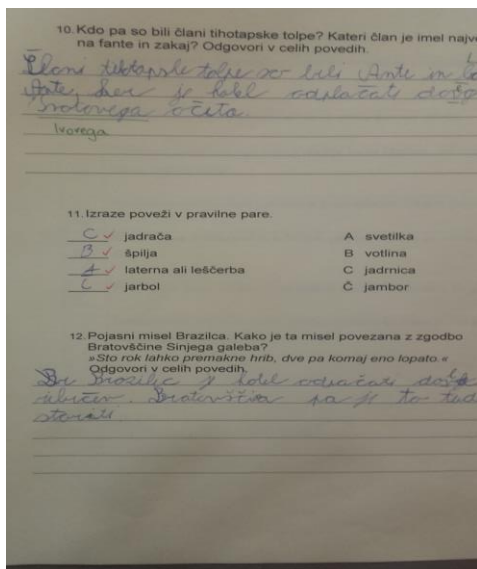
Sošolci me sploh ne zafrkavajo, prav tako jim ni vseeno zame. Kdaj pa kdaj mi tudi oni pomagajo odpravljati moje napake. Nudijo mi pomoč pri učenju in prepisovanju ter fotokopiranju učne snovi.

17. Kako učitelji danes odreagirajo na tvoje napake pri pouku?

Učitelji mi ne prilagajajo zapisa na tablo ali projekcije. Vendar jim ni vseeno zame in mi pomagajo odpraviti napake, ki jih naredim. Počakajo tudi pri zapisu snovi v zvezek da lahko v miru prepisem snov in sledim razlagi snovi. Nudijo mi pomoč pri učenju ter fotokopiranju snovi. Učitelji ter učiteljice mi po potrebi snov še dodatno razložijo na dogovorjenih urah za pomoč. Pri pisanju testov pa so skoraj vedno vsi upoštevajo prilagoditve, ki jih imam zapisane v odločbi. Nekaj pa jih še vedno meni da sem le len in površen.

18. Kaj ti pri pouku predstavlja največ težav?

Največ težav mi povzroča zapis snovi, saj menjam črke, npr. *a* namesto *o* in obratno.

Slika 3: Primer nalog z upoštevanjem določil odločbe (Vir: Gašper Stupan)

3.3 Intervju s starši

1. Kdaj ste pri svojem otroku opazili prve znake, ki bi lahko nakazovali težave v zvezi z branjem in pisanjem in kateri so to bili?

V drugem razredu, ko so začeli z branjem. Težave so bile nezmožnost povezovanja črk v besede, odpor do učenja branja, grdo pisanje.

2. Je vaš otrok pred vstopom v šolo izkazoval zanimanje za pravljice, risanje, barvanje?

Da, izkazoval je veliko zanimanje za pravljice, za risanje in barvanje pa se je včasih pojavil manjši odpor.

3. Kdo je prvi opazil težave pri vašem otroku?

Pri ki je opazil težave pri otroku sem bila jaz. Razredničarka je najprej trdila, da je to značilno za dečke, vendar je po tem opozorilu tudi sama začela opazovati Aljaža.

1. Kje in kdaj ste začeli iskati pomoč oziroma informacije v zvezi z disleksijo?

V tretjem razredu, preizkušanje različnih metod za učenje branja. Možnosti za učenje branja po metodi PSI.

2. Kdaj je vaš otrok dobil odločbo komisije za usmerjanje?

Začelo se je sredi četrtega razreda, dokončna odločba pa je bila izdana proti koncu četrtega razreda.

3. Je vam in vašemu otroku odločba olajšala delo in pripomogla k boljšem uspehu?

Da, napovedano spraševanje, prilagoditve testov.

4. Katere prilagoditve DSP prepoznate kot dobre?

Dobre prilagoditve so sistematično delo po posameznih sklopih, treniranje raznih metod učenja.

5. Katera so otrokova močna področja?

Njegova močna področja so logika in prostorska predstava ter želja po praktičnem ustvarjanjem.

6. Pri katerih predmetih, dejavnosti ima vaš otrok največ težav ?

Aljaž ima največ težav pri učenju tujih jezikih.

7. Kako mu doma pomagate pri šolskem delu?

Aljažu doma pomagamo s pregledovanjem zapiskov v zvezkih, pomočjo pri učenju, skupaj ponavljamo snov...

8. S katerimi težavami (ki izhajajo iz disleksije) se vaš otrok srečuje pri vsakodnevni dejavnosti?

Pri vsakodnevni dejavnosti se srečuje s težavami kot so: težave pri branju, težje razumevanje daljših tekstov, nizka stopnja koncentracije ter večkratno ponavljanja pri učenju.

4. SKLEP

Hipoteza 1: Disleksija je na šolah še vedno deležna premalo pozornosti.

Strinjam se, da na šoli in v razredih z učencem, ki ima disleksijo, še vedno premalo pozornosti namenijo ozaveščanju njegovih sošolcev in ostalih učiteljev. Tako nekatere učence ob storjenih napaka, počasnemu branju ... sošolci in sošolke še vedno zafrkavajo, saj ne razumejo, kaj disleksija je. Prav tako bomo še vedno srečali učitelja, ki bo trdil, da disleksija ne obstaja, ter da so težave pri otroku, v njegovi površnosti in lenobi.

Hipoteza 2: Šola in učitelji spoštujejo odločbe disleksikov in se jim poskušajo čim bolj prilagoditi. Menim, da šole spoštujejo odločbe disleksikov in poskušajo učno in didaktično okolje čim bolj prilagoditi njihovim potrebam. To hipotezo lahko potrdim, saj šole in učitelji v veliki večini spoštujejo predpisane prilagoditve učenca dislektika, ki so zapisane v odločbi o usmeritvi.

Hipoteza 3: Dislektiki so zaradi drugačnega načina razmišljanja bolj inovativni.

Dislektiki so zaradi drugačnega načina razmišljanja bolj inovativni na posameznih področjih., To hipotezo lahko potrdim, saj misliti z drugo polovico kot ostali, pomeni imeti drugačne, bolj »nenavadne« zamisli in rešitve. To opažam tudi pri svojem bratu, velikokrat naredi stvar čisto drugače, kot bi jo na primer naredil jaz.

Hipoteza 4: Številni učenci z diagnozo disleksija lahko blestijo na ostalih področjih.

Vsak dislektik je drugačen, ima drugačne prilagoditve in področja, na katerih blesti. Pomembno je, da ta področja pravočasno odkrijemo ter jih razvijamo. Tudi to hipotezo lahko potrdim, saj je večina učencev zelo nadarjenih ne nekaterih področjih.

5 ZAKLJUČEK

V šoli sta branje in pisanje glavni orodji pri pridobivanju in izkazovanju znanja, v ospredju pa so še pomnjenje in hitrost predelave informacij ter organizacija dela. Za približno 8 odstotkov svetovne populacije to lahko pomeni obdobje velikih težav in slabega počutja.

Težave se pojavijo pojavljajo kmalu po vstopu v prvi razred. Vezane so na spretnosti prepoznavanja črk, povezovanja črk in glasov, zapisovanja čer na papir, slušnega pomnjenja ter na koncu samega branja in pisanja (Černe, 2002).

Otrokove težave lahko najprej prepoznajo starši, zdravnik, vzgojitelji, učitelji in strokovni delavci (Žerdin, 2003). Če otrokovih primarnih težav ne prepoznamo pravočasno in ustrezno ukrepamo, lahko nastopijo še sekundarne, čustvene težave. Otrok noče hoditi v šolo, je pod stresom, utrujen, večkrat bolan, o sebi nima dobrega mnenja, hitro postane jezen, agresiven.

Pomembno je, da se otroci z disleksijo zavedajo svojih močnih in šibkih področij; svojih prednosti, interesov, talentov, pa tudi svojih težav. Tako si lahko zastavijo dosegljive cilje, za svoja dejanja pa prevzamejo odgovornost. Tako lahko postanejo aktivno člani družbe, sledijo svojim sanjam in dosegajo zastavljene cilje.

Otroku moramo omogočiti ustvarjalno okolje, v katerem se bo lahko razvijal, pridobival pozitivne izkušnje in spoznaval samega sebe. Ker mislijo v slikah, se učijo na višji ravni. Njihove ideje, sposobnost mišljenja in logika vsem ostalim predstavljajo izziv.

Otroku, oziroma učencu z disleksijo lahko najbolj pomagamo z našim odnosom do te osebe. Starši morajo biti otroku v podporo, saj je šola zanje zelo naporna. V šoli bi učitelji morali poznati učenčev stil učenja in se zavedati pomembnosti načina predstavitve in razlage učne snovi. Za učence z disleksijo je pomemben prav individualni pristop, uporaba posebnih pripomočkov in tehnik ter celovitost obravnavane vsebine.

Albert Einstein, Leonardo da Vinci, Pablo Picasso, Walt Disney, znanstvenik Thomas Edison, voditelja Winston Churchill in George Washington, pisateljica Agatha Christie, igralci Whoopi Goldberg, Anthony Hopkins in Tom Cruise, kuharski mojster Jamie Oliver ter slovenska igralca Gojmir Lešnjak - Gojc in Jurij Zrnec (Zupanc in Zupanc, 2013). Veliko slavnih ljudi z disleksijo v svetovni zgodovini odigralo pomembno vlogo. Bili so znani po svojim izumih, odkritjih, umetninah, kot kuharji in igralci. Občinstvo so uspeli prepričati s svojo nadarjenostjo, dovršenostjo. In nihče jih ni, oziroma jih ne sodi kot osebe z disleksijo, ampak kot uspešne posameznike, ki so v življenju uspeli.

6 VIRI IN LITERATURA

- Černe, T. (2002). Obravnava otroka in mladostnika s specifično motnjo branja in pisanja. V N. Končnik Goršič in M. Kavkler (ur.), *Specifične učne težave otrok in mladostnikov: prepoznavanje, razumevanje, pomoč*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.
- David, R. D., Braun, M. E. (2008). *Dar disleksije*. Ljubljana: V.B.Z. Ljubljana.
- Kavkler, M. (2010). Izobraževalna uspešnost učencev s specifičnimi učnimi težavami - izziv za pedagoško stroko. V: M. Košak Babuder, idr.(ur.), *Specifične učne težave v vseh obdobjih*. Ljubljana: Društvo Bravo.
- Košak Babuder, M. (2005). Priporočila za prilagoditve bralnega gradiva. *Bilten Bravo*, 1(1), str. 12–13. Ljubljana: Društvo Bravo.
- Košak Babuder, M. in Kavkler, M. (ur.) (2013). *Disleksija: vodnik za starše*. Ljubljana: Bravo, društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami. Bravo, društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami.
- Magajna, L. (2002). *Specifične učne težave - prepoznavanje, razumevanje, premagovanje*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.
- Magajna, L. in drugi. (2008). *Učne težave v osnovni šoli: koncept dela*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Opara, B. (2005). *Vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Centerkontura.
- Petric, Mateja (2010): *Pomoč otroku z učnimi težavami – ne koliko, temveč kdo in kako*. V Košak Babuder, M. (Ur.), Kavkler, M. (Ur.), Magajna, L. (Ur.) in drugi. (2010). *Specifične učne težave v vseh obdobjih: zbornik prispevkov*. Ljubljana: Bravo, društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavam.
- Raduly-Zorgo, Eva (2010): *Disleksija - vodnik za tutorje*. Ljubljana: Bravo, društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami.
- Reid, G. (2002). *Nekaj v prijateljsko pomoč: vodnik za starše otrok z disleksijo*. Ljubljana: Društvo Bravo.
- Reid, G. (2007). *Disleksija: Napotki za učitelje in starše*. V: M. Kavkler in M. Košak Babuder (ur.), *Učenci s specifičnimi učnimi težavami: skriti primanjkljaji – skriti zakladi*. Ljubljana: Društvo Bravo.
- Reid, G., Green, S. (2012). *100 idej v pomoč učencem z disleksijo*. Ljubljana: Institut Scientis.
- Zupanc, M. in Zupanc, K. (2013). *Živeti z disleksijo in talentom. Energijska knjiga 1*. Celje: M-finance.
- Žagar, D. (2012). *Drugačni učenci*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Žerdin, T. (2003). *Motnje v razvoju jezika, branja in pisanja*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše: Društvo Bravo.

Internetni viri

Blaznik, Maša: Erosova metoda za odpravo disleksije.

<http://www.psi.si/ftppsi/priponke/strokovnamnenja.pdf> (28. 2. 2016).

Murn, R. Disleksija. <http://www.disleksija.si/disleksija-je-dedna/#more-77> (15. 2. 2016).

Kesič Dimic, K. Miti o disleksiji. s <http://www.disleksija.si/miti-o-disleksiji/>. (13. 12. 2015)

Kesič Dimic, K. Vzroki za disleksijo. <http://www.disleksija.si/vzroki-za-disleksijo/>. (13. 02. 2016)

<https://sl.wikipedia.org/wiki/Disleksija> (6. 1. 2016)

<http://www.disleksija.si/> (6. 1. 2016)

<http://www.metlika.si/lkm/dislektik1.htm> (7. 1. 2016)

<http://www.drustvo-bravo.si/portal/index.php/prispevki/zivljenjske-zgodbe> (7. 1. 2016)

<http://shop.lupinica.si/si/content/6-tipicni-znaki-za-prepoznavanje-disleksije> (7. 1. 2016)